

Repetitorium

Nauka o państwie

Norma prawna

Norma prawna jest jedną z norm postępowania – wskazuje adresatowi wzór pożądanego (oczekiwanego przez prawo) zachowania w danych, wskazanych okolicznościach. Może również określać konsekwencje zachowania niezgodnego z jej treścią (sankcję), tj. określa, kto (tj. jaki jest adresat normy), w jakich warunkach (tj. kiedy) i jak powinien się zachować (wzór zachowania) oraz ewentualnie, co dzieje się w przypadku nie wykonania nakazu czy zakazu podanego w sposobie żądanego zachowania, albo postąpi niezgodnie z treścią uprawnienia (kompetencji). Norma prawna reguluje stosunki społeczne, które w uznaniu (odczuciu) prawodawcy wymagają ujęcia w ramy prawa. Jest wyrazem ingerencji państwa w daną sferę.

Zachowania, które reguluje norma prawna są zawsze zachowaniami zewnętrźnie uchwytnymi; tym przedmiotem normy prawnej nie są myśli, zamiary, czy poglądy. Jak już zostało powiedziane prawo nie odnosi się do tych stanów, chyba że ujawnią się w zachowaniu prawnie relewantnym. Państwo wprowadzając normę prawną i sankcjonując naruszenie jej dyspozycji, jest czynnikiem zewnętrznym, gwarantującym jej skuteczność (przestrzeżenie). Norma prawna ma zatem charakter heteronomiczny (narzucony). Ewentualna internalizacja normy prawnej jest pochodnym jej wejścia w życie ("narzucenia przez prawodawcę"). **Normy prawne w ramach systemu prawa pozostają ze sobą w różnych relacjach,** w tym także w ramach hierarchicznego podporządkowania (np. normy konstytucyjne – normy ustawowe, normy ustawowe – normy zawarte w rozporządzeniu).

Cechami normy prawnej są: abstrakcyjność, generalność oraz tetyczne uzasadnienie obowiązywania. Norma prawna ma zatem charakter generalno – abstrakcyjny.

Norma prawna stanowi strukturalną całość, wyrażając treść obowiązującego prawa. Przepisy prawne są formą wyrażenia tej treści, tj. norma prawa konstruowana jest z przepisów prawa. Norma prawna jest najmniejszym, stanowiącym merytoryczną, całość elementem prawa. W konsekwencji normy prawne są zakodowane w przepisach prawnych – przepisy prawne są budulcem (materiałem), z którego dekoduje się normy prawne. Normy prawne co do zasady nie istnieją więc jako gotowa konstrukcja – mają charakter wtórny, tj. są wyinterpretowywane z przepisów prawa, które mają charakter pierwotny. W teorii prawa twierdzi się, że norma prawna to byt konstrukcyjny, natomiast przepis prawny to byt gramatyczny.

Zestawienie pojęć "norma prawna" i "przepis prawny" pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Norma prawna **może** być zbudowana **w całości na podstawie jednego przepisu prawnego** (jest to rzadki przypadek, w którym prawodawcy udaje się w jednym przepisie prawnym za-wrzeć komplet informacji niezbędnych do zbudowania całości konstrukcyjnej, jaką jest norma prawna) - art. 95 ust. 1 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., który stanowi, iż władzę ustawodawczą w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sejm i Senat, w ten sposób wyraźnie i kategorycznie zawierając komplet informacji niezbędnych do zbudowania całości konstrukcyjnej (merytorycznej)

2. Norma prawa może być zbudowana **na podstawie kilku, niejednokrotnie na podstawie wielu przepisów prawnych** (jest to sytuacja, która występuje najczęściej) – np. do ustalenia, jaki jest zakres zakazu zabójstwa, o którym mowa w art. 148 § 1 k.k. należy uwzględnić, oprócz tego przepisu, także przede wszystkim art. 25, art. 26, czy też art. 31 kodeksu karnego)

Zauważyć należy, iż mogą wystąpić przepisy, które ani nie formułują normy w całości, ani też nie formułują części składowej norm. Do takich przepisów należą:

1. **Charakterystyki ustrojowe**, znajdujące się w Konstytucji dla określenia celów i założeń do ustaw (np. art. 2 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Rzeczpospolita jest demokratycznym państwem prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej)

2. **Definicje ustawowe**, które wyjaśniają znaczenie terminu użytego przez prawodawcę (np. "funkcjonariusz publiczny", "osoba pełniąca funkcję publiczną", "dokument", "rzecz"). W oparciu o te przepisy bezpośrednio nie buduje się norm prawnych; dzięki nim ustala się zakres zastosowania danej normy prawnej, nie zaś wzór zachowania nakazanego, zakazanego, czy też uprawnienie

Nie należą do wskazanej powyżej grupy tzw. **lex imperfecta** (normy niedoskonałe). Normy te wskazują adresata oraz wzór pożądanego zachowania, nie zawierają natomiast sankcji.

Abstrakcyjność normy powoduje, iż wyznacza ona zachowanie, które może zdarzyć się w nieokreślonej liczbie przypadków w przyszłości (np. art. 615 kodeksu cywilnego – umowa kontraktacyjna powinna być zawarta na piśmie). Tym samym abstrakcyjność normy powoduje, iż statuuje ona wzór zachowania stałego lub powtarzalnego, które może wystąpić w przyszłości w różnych układach sytuacyjnych (konfiguracjach).

Generalność normy oznacza, iż jest ona adresowana do pewnej kategorii adresatów, nie zaś do adresata oznaczonego imiennie (indywidualnie). Norma prawa może wskazywać adresata zwrotem "kto", "każdy", "każdy kto", "ktokolwiek" (np. każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania – art. 177 § 1 kodeksu postępowania karnego; kto z winy swej

wyrządził drugiemu szkodę obowiązany jest do jej naprawienia – art. 415 kodeksu cywilnego, kto zabija człowieka... - art. 148 § 1 kodeksu karnego). Norma prawna może również określać adresata poprzez podanie jego cech rodzajowych (np. funkcjonariusze Policji, górnicy, studenci, nauczyciele akademicy, uczniowie, lekarze, pielęgniarki) – w konsekwencji każdy, kto spełnia wskazaną cechę rodzajową (np. jest nauczycielem akademickim) jest adresatem tej normy. Nie odbiera normie cechy generalności, jeżeli cechy rodzajowe spełnia tylko jeden adresat (np. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Prezes Rady Ministrów, Rzecznik Praw Obywatelskich, Prezes Najwyższej Izby Kontroli), gdyż wzór zachowania skierowany jest do każdej osoby, która pełni daną funkcję, nie zaś do osoby, która pełni ją w danym czasie.

Abstrakcyjność i generalność normy prawnej, zdekodowanej z przepisów prawnych zawartych w akcie normatywnym, odróżnia ją od aktów stosowania prawa (np. wyroków sądowych, decyzji administracyjnych). Akty stosowania prawa mają charakter indywidualno - konkretny, tj. skierowanie są do adresatów oznaczonych indywidualnie, a więc do adresatów oznaczonych imiennie, czyli co do tożsamości (np. Jan Kowalski, Zbigniew Nowak) i dotyczą zachowania jednorazowego, niepowtarzalnego (np. zapłacenie odszkodowania w danej wysokości, wydanie danej rzeczy, poniesienie odpowiedzialności karnej za popełnienie danego czynu zabronionego).

Tetyczne uzasadnienie obowiązywania normy prawnej oznacza, iż norma prawna obowiązuje dlatego, że została ustanowiona przez uprawniony organ, zgodnie z obowiązującą procedurą i nie została uchylona. Z tego punktu widzenia bez znaczenia jest, czy adresat normy prawnej przekonany jest o jej słuszności, czy też nie.

Norma prawna, tak jak każda inna norma postępowania, może również posiadać **uzasadnienie aksjologiczne** (norma obowiązuje dlatego, że w świetle przyjmowanych przez jej adresata ocen i wartości, wskazany przez nią wzór zachowania lub skutki płynące z jej obowiązywania są dobre, właściwe, sprawiedliwe, słuszne), jak również uzasadnienie teleologiczne (celowościowe) – norma obowiązuje dlatego, iż jest skutecznym instrumentem do osiągnięcia zamierzonego celu, uznanego za ważny, istotny. W przypadku normy prawnej wskazane uzasadnienia mają znaczenie jedynie pomocnicze. W przypadku innych norm, o czym była już mowa, wskazane uzasadnienia, w zależności od ich rodzaju i charakteru, odgrywają rolę decydującą.

Podsumowując: **norma prawna jest najmniejszym, stanowiącym strukturalną (merytoryczną) całość elementem prawa, określającym, kto, w jakich okolicznościach i jak powinien się zachować.** Norma prawna może również określać, jakie są konsekwencje prawne zachowania niezgodnego z podanym wzorem postępowania. To, jakie są elementy normy prawnej, określa koncepcja jej budowy.